

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Eduskunta

23.09.2024

StV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne s-postitse 18.9.2024, Sosiaali- ja terveysvaliokunta tiistai 24.09.2024 klo 10.00 / HE 88/2024 vp / Lausuntopyyntö

HE 88/2024 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI MAATALOUSYRITTÄJÄN ELÄKELAIN MUUTTAMISESTA

Tausta

Kalastajina, maatalousyrittäjinä ja poronhoitajina työskentelevät ovat määrällisesti melko pieni työntekijäryhmä (alle 3 % kaikista työllisistä vuonna 2021). Aloilla on kuitenkin keskeinen merkitys kansantalouden ja elintarviketuotannon kannalta (Commission 2018; Metsähallitus 2020). Työelämän suuret muutostrendit kuten digitalisaatio ja ilmastonmuutos vaikuttavat voimakkaasti näihin aloihin. Teknologian kehittyminen on saattanut yhtäältä helpottaa ammatin harjoittamista. Toisaalta ilmastonmuutos on lisännyt näiden alojen epävarmuutta ja ennakoimattomuutta, mikä puolestaan vaikuttaa työn kuormittavuuteen (luke.fi) 2017; Commission 2018; Metsäkeskus 2023; Paliskunnat 2023; Remmen 2023).

Työterveyslaitos kannattaa varhaisen tuen palvelujen (Välitä viljelijästä -malli) varmistamista maatalousyrittäjille ja palvelusetelien kohdentamista mielenterveyden tukeen.

Mielenterveyden haasteiden ja ääripäässä mielenterveyssyistä aiheutuvien sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden juurisyitä ovat maatalousyrittäjillä muun muassa taloudellinen kuormitus ja ihmissuhdekuormitus, koettu työn arvostuksen puute sekä koettu maine ”ympäristön pilaajana”. Juurisyihin kuuluvat myös huoli omasta työkyvystä ja terveydestä, ja tähän työterveyshuollon palvelujen tulisi kyetä osaltaan vastaamaan.

Työterveyslaitoksen kokemusten mukaan toimintamalliin koulutetut henkilöt tuntevat hyvin maatalouden toimialana ja puhuvat näin samaa kieltä maanviljelijöiden kanssa. Mallin työntekijät tuntevat viljelijän sosiaaliturvan ja sen tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitukset hyvin. Monilla alueilla Välitä viljelijästä -projekti ja työterveyshuolto tekevät hyvää yhteistyötä, ja projektin kautta myös työterveyshuollon osaaminen maatalousalan erityispiirteistä lisääntyy. Toisaalta projekti pystyy ohjaamaan viljelijän työterveyspalvelujen piiriin terveyttä ja työoloja koskevissa asioissa.

Välitä viljelijästä -malli ja työterveyshuolto täydentävät hyvin toisiaan, eivät tuota päällekkäistä palvelua vaan laajentavat viljelijän tukiverkkoa. On tärkeää jatkossakin varmistaa toimiva yhteistyö mallin toteuttajien ja työterveyshuollon sekä muiden paikallisten sidosryhmien välillä.

Palvelut tulisi ulottaa kaikkiin MYEL-vakuutettuihin

Työterveyslaitoksen mielestä apurahan saajien rajaamista palvelun ulkopuolelle tulisi vielä harkita. Apurahansaajat, jotka ovat pieni ryhmä ja joista osa työskentelee vain lyhytaikaisesti apurahalla, ovat työntekijäryhmä, jolta pahimmillaan puuttuu työyhteisö, työterveyshuolto ja neuvonta. Heitä koskevat pääsääntöisesti samat kuormitustekijät kuten yksintyöskentely,

eristyneisyys, toimeentulon niukkuus ja epävarmuus kuin on mainittu MYEL-vakuutettujen alojen osalta ehdotuksen perusteluissa. Työterveyslaitos ehdottaa, että apurahansaajat sisällytetään ehdotukseen ja heille tarjotaan ehdotuksen pykälän 115 a § mukaisia palveluita tai vähintään palveluista 1-2 eli työkykyneuvojien neuvonta- ja ohjauspalvelut sekä ostopalvelusitoumukset mielenterveyden asiantuntijapalveluihin.

Toiminnan vaikuttavuutta tulisi seurata ja tutkia

Ehdotetun lakimuutoksen vaikutuksia tulisi seurata ja tutkia. Välitä viljelijästä-projektista tehty tutkimus on toistaiseksi keskittynyt sen välittömiin, niin sanottuihin lyhytaikaisiin vaikutuksiin ja toisaalta vaikutuksia on arvioitu pääosin kuvailevin menetelmin kyselytietoon pohjautuen. Ehdotetun lakimuutoksen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi edellyttää monimenetelmällistä seurantatutkimusta, jonka toteuttaa riippumaton tahon.

Kehittyneissä maissa krooniset sairaudet kuten mielenterveys-, tuki- ja liikuntaelin- tai sydän- ja verenkiertoelimistön sairaudet aiheuttavat pääosan kaikesta työkyvyttömyyden vuoksi menetetyistä työpanoksesta (Klijs ym. 2011). Tämä näkyy suoraan esim. sairauspoissaoloina ja työkyvyttömyyseläkkeinä, jotka ovat varsin yleisiä (ILO 2015; OECD 2010). Lisäksi tiedetään, että esim. sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden esiintymisessä on alueellisia eroja (Asplund ym. 2007; Haugen ym. 2008; Krokstad ym. 2004; Krokstad ja Westin 2004; Sterud ja Johannessen 2018), minkä vuoksi alueelliset erot ovat oleellinen tekijä myös MYEL-vakuutetuilla aloilla. Vaikka olemassa oleva tutkimustieto koskien sosiodemografisten (kuten ikä ja sukupuoli), sosioekonomisten (kuten koulutustaso) sekä terveys- ja työolotekijöiden kuten ammattiryhmien (Solovieva ym. 2022) vaikutuksesta sairauspoissaoloihin ja työkyvyttömyyseläkkeisiin on runsasta esim. (Knardahl ym. 2017; Reinholdt ym. 2010), niin viimeaikaista tutkimusta MYEL-vakuutettujen tilanteesta ei ole.

Huolimatta siitä, että työuran katkeamiseen vaikuttavia tekijöitä on selvitetty laajasti Suomessa ja mm. Ruotsissa (Björkenstam ym. 2022; Hartikainen ym. 2022; Leinonen ym. 2018; Mänty ym. 2022; Polvinen ym. 2016; Ropponen ym. 2021), huomattavasti vähemmän tiedetään mitkä tekijät voivat tukea työuria ja miten erilaiset työurakatkokset (kuten sairauspoissaolot) vaikuttavat eri ammattiryhmien työuriin pitkällä tähtäimellä (Leinonen ym. 2022). Toisaalta tutkimusnäyttöä puuttuu siitä, miten esimerkiksi alan vaihto tai kahden toiminnan (kuten maatalousyrittäjyys ja metsänhoito) yhdistäminen voi olla vaihtoehto, jos työkyvyssä tai toimeentulossa on haasteita (Asfaw ym. 2020; Nwaru ym. 2021).

MYEL-vakuutettuja aloja (kalastajat, maatalousyrittäjät, ja poronhoitajat) on tutkittu vain harvoissa viimeaikaisissa seurantatutkimuksissa niin että tarkasteluissa olisi huomioitu terveys ja työolot. Tällaisia tutkimuksia on tehty vain Tanskassa aivan viime vuosina (Nørgaard Remmen ym. 2020; Remmen ym. 2023) kun taas Suomessa tutkimusta on vain 2010-luvulta (Joensuu ym. 2016; Karttunen ym. 2014; Kivekäs ym. 2015). Suomessa tehdyissä tutkimuksissa seuranta-aika on ollut sangen lyhyt, joitakin vuosia (Karttunen ym. 2014) eikä pitkää seuranta-aikaa (> 10 vuotta) tai muita työuran katkoksia kuvaavia mittareita kuin työkyvyttömyyseläkkeitä ole parhaan tietämyksemme mukaan tutkittu.

Työterveyslaitos pitää tärkeänä, että mahdollisen lakimuutoksen vaikutuksia seurataan MYEL-vakuutetuilla aloilla, sillä alueellisuus (esim. poron hoitoa tehdään lähinnä vain Pohjois-Suomessa), pienet työpaikat (esim. yksityrittäjyys) ja perinteet (ns. sukutilat), vaikuttavat väistämättä työkuormitukseen ja työuriin (Holm ja Onnela 2004; Liuhamo 2015; Nivalainen ja Tenhunen 2019). Tutkimus tarjoaisi toimintamallin vaikuttavuuden lisäksi lisätietoa myös muista mahdollisista työkyvyn tukemisen keinoista.

Antti Koivula
pääjohtaja

Annina Ropponen
tutkimusprofessori

Lähteet

- (Luke.Fi) L. (2017). Ilmasto muuttuu - miten se vaikuttaa luonnonvaroihin ja elinkeinoihin? In Luonnonvarakeskus (Ed.), https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/538894/tietokortti_ilmasto.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Asfaw A, Pana-Cryan R, Quay B. (2020). Association between longest-held occupation and Social Security Disability Insurance benefits receipt. *Am J Ind Med*, 63(8), 676-684. <https://doi.org/10.1002/ajim.23121>
- Asplund R, Marnetoft S-U, Selander J, Åkerström B. (2007). Place of residence as a correlate of sickness absence in Sweden. *International Journal of Rehabilitation Research*, 30(2), 147-151. [https://doi.org/DOI 10.1097/MRR.0b013e32813a2efc](https://doi.org/DOI%2010.1097/MRR.0b013e32813a2efc)
- Björkenstam E, Helgesson M, Gustafsson K, Virtanen M, Hanson LLM, Mittendorfer-Rutz E. (2022). Sickness absence due to common mental disorders in young employees in Sweden: are there differences in occupational class and employment sector? *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 57(5), 1097-1106. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02152-3>
- Commission E. (2018). *EU:n talousarvio: Komissio ehdottaa uutta rahastoa meritalouden investointeihin ja kalastusta harjoittavien yhteisöjen tukemiseen*. Retrieved 08.08. from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/IP_18_4104
- Fleuren BPI, De Grip A, Jansen NWH, Kant I, Zijlstra FRH. (2016). Critical reflections on the currently leading definition of sustainable employability. *Scand J Work Environ Health*, 42(6), 557-560. <https://doi.org/10.5271/sjweh.3585>
- Hartikainen E, Solovieva S, Viikari-Juntura E, Leinonen T. (2022). Associations of employment sector and occupational exposures with full and part-time sickness absence: random and fixed effects analyses on panel data. *Scand J Work Environ Health*, 48(2), 148-157. <https://doi.org/10.5271/sjweh.4003>
- Haugen K, Holm E, Lundevaller E, Westin K. (2008). Localised attitudes matter: a study of sickness absence in Sweden. *Population, Space and Place*, 14(3), 189-207. <https://doi.org/10.1002/psp.483>
- Holm P, Onnela M. (2004). *MONIMUOTOISET TYÖURAT JA TYÖTTÖMYYSTURVA. Kannustaako työttömyysturva yrittäjyyteen? Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita* (Työpapereita, Issue.
- Ilo. (2015). *Disability inclusion strategy and action plan 2014-17 a twin-track approach of mainstreaming and disability-specific actions*.

- Joensuu M, Mattila-Holappa P, Ahola K, ym. (2016). Clustering of adversity in young adults on disability pension due to mental disorders: a latent class analysis. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 51(2), 281-287. <https://doi.org/10.1007/s00127-015-1123-1>
- Karttunen J, Leppälä J, Rautiainen R. (2014). *Maatalousyrittäjien työkyvyttömyyden syyt ja työurien pidentäminen* (MTT raportti 144, Issue. <https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482760/mttraportti144.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Khalatbari-Soltani S, Blyth FM. (2022). Socioeconomic position and pain: a topical review. *PAIN*, 163(10). https://journals.lww.com/pain/Fulltext/2022/10000/Socioeconomic_position_and_pain_a_topical_review.1.aspx
- Kivekäs T, Ahola K, Joensuu M, Mattila-Holappa P, Rechardt J, Hermansson H. (2015). *Maatalousyrittäjillä alkaneet mielenterveysperusteiset työkyvyttömyyseläkkeet* (Tietoa työstä, Issue. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134839/Maatalousyritt%C3%A4jill%C3%A4%20alkaneet%20mielenterveysperusteiset%20ty%C3%B6kyvytt%C3%B6myysel%C3%A4kkeet.pdf?sequence=1>
- Klijs B, Nusselder WJ, Looman CW, Mackenbach JP. (2011). Contribution of chronic disease to the burden of disability. *PLoS One*, 6(9), e25325. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0025325>
- Knardahl S, Johannessen HA, Sterud T, ym. (2017). The contribution from psychological, social, and organizational work factors to risk of disability retirement: a systematic review with meta-analyses. *BMC Public Health*, 17(1), 176. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4059-4>
- Krokstad S, Magnus P, Skrandal A, Westin S. (2004). The importance of social characteristics of communities for the medically based disability pension. *The European journal of public health*, 14(4), 406-412. <https://doi.org/10.1093/eurpub/14.4.406>
- Krokstad S, Westin S. (2004). Disability in society—medical and non-medical determinants for disability pension in a Norwegian total county population study. *Social science & medicine*, 58(10), 1837-1848. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(03\)00409-X](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(03)00409-X)
- Leinonen T, Viikari-Juntura E, Husgafvel-Pursiainen K, Solovieva S. (2018). Cause-specific sickness absence trends by occupational class and industrial sector in the context of recent labour market changes: a Finnish panel data study. *BMJ Open*, 8(4), e019822. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-019822>
- Leinonen T, Viikari-Juntura E, Solovieva S. (2022). Työajanodotteet ja menetetyt työvuodet yleisessä väestössä ja eri toimialoilla vuosina 2010, 2013 ja 2016. *Työpoliittinen aikakauskirja*, 65(2), 8-20.
- Liuhamo M. (2015). *Pienyritysten kehittäminen ja työhyvinvointi: esitutkimuksen raportti* (Tietoa Työstä, Issue. <https://www.julkari.fi/handle/10024/126947>
- Metsähallitus. (2020). *Metsätalouden yhteiskunnalliset hyödyt-factsheet*. Retrieved 08.08. from https://www.metsa.fi/wp-content/uploads/2020/05/Factsheet_YYV_Suomi.pdf
- Metsäkeskus. (2023). *Tiedon ajantasaistus*. Retrieved 08.08. from <https://www.metsakeskus.fi/fi/avoin-metsa-ja-luontotieto/tietojen-yllapito/tiedon-ajantasaistus>
- Mäntä M, Kouvonen A, Nordquist H, ym. (2022). Physical working conditions and subsequent sickness absence: a record linkage follow-up study among 19–39-year-old municipal employees. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 95(2), 489-497. <https://doi.org/10.1007/s00420-021-01791-y>
- Nivalainen S, Tenhunen S. (2019). *Yrittäjien eläkeaikeet – työolojen ja eläketurvan merkitys* (Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, Issue.
- Nwaru CA, Berglund T, Hensing G. (2021). Occupational prestige and sickness absence inequality in employed women and men in Sweden: a registry-based study. *BMJ Open*, 11(6), e050191. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-050191>
- Nørgaard Remmen L, Fromsejer Heiberg R, Høyrup Christiansen D, Herttua K, Berg-Beckhoff G. (2020). Work-related musculoskeletal disorders among occupational fishermen: a systematic literature review. *Occup Environ Med*. <https://doi.org/10.1136/oemed-2020-106675>
- Oecd. (2010). *Sickness, Disability and Work: Breaking the Barriers*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264088856-en>
- Paliskunnat. (2023). *Perinteet ja moderni teknologia elävät poronhoitotöissä sujuvasti rinnakkain*. Retrieved 08.08. from <https://paliskunnat.fi/poro/poronhoito/menetelmia/>

- Parsons IT, Nicol ED, Holdsworth D, ym. (2021). Cardiovascular risk in high-hazard occupations: the role of occupational cardiology. *European Journal of Preventive Cardiology*, 29(4), 702-713. <https://doi.org/10.1093/eurjpc/zwab202>
- Polvinen A, Laaksonen M, Gould R, Lahelma E, Leinonen T, Martikainen P. (2016). Socioeconomic Differences in Cause-Specific Disability Retirement in Finland, 1988 to 2009. *J Occup Environ Med*, 58(8), 840-845. <https://doi.org/10.1097/JOM.0000000000000808>
- Reinholdt S, Upmark M, Alexanderson K. (2010). Health-selection mechanisms in the pathway towards a disability pension. *Work*, 37(1), 41-51. <https://doi.org/10.3233/WOR-2010-1055>
- Remmen LN. (2023). *The musculoskeletal health of Danish occupational fishermen*. Occupational epidemiology Univesity of Southern Denmark, University College South Denmark]. Esbjerg.
- Remmen LN, Christiansen DH, Herttua K, Klakk H, Berg-Beckhoff G. (2023). The risk of an incident hospital contact with a musculoskeletal disorder in Danish occupational fishers: a register-based study. *BMC Musculoskelet Disord*, 24(1), 168. <https://doi.org/10.1186/s12891-023-06274-4>
- Ropponen A, Wang M, Narusyte J, Silventoinen K, Bockerman P, Svedberg P. (2021). Sustainable Working Life in a Swedish Twin Cohort-A Definition Paper with Sample Overview. *Int J Environ Res Public Health*, 18(11), 5817. <https://doi.org/10.3390/ijerph18115817>
- Solovieva S, Undem K, Falkstedt D, ym. (2022). Utilizing a Nordic Crosswalk for Occupational Coding in an Analysis on Occupation-Specific Prolonged Sickness Absence among 7 Million Employees in Denmark, Finland, Norway and Sweden. *Int J Environ Res Public Health*, 19(23). <https://doi.org/10.3390/ijerph192315674>
- Sterud T, Johannessen HA. (2018). Influence of occupational factors on regional differences in sick leave: A prospective population study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(3), 314-320. <https://doi.org/10.1177/1403494817748263>
- Tilastokeskus. (2021). *Alueella työssäkäyvät (työpaikat) alueen, toimialan (TOL 2008), sukupuolen ja vuoden mukaan, 2007-2021*. Retrieved 08.08. from https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115h.px/
- Van Der Klink JJ, Bultmann U, Burdorf A, ym. (2016). Sustainable employability--definition, conceptualization, and implications: A perspective based on the capability approach. *Scand J Work Environ Health*, 42(1), 71-79. <https://doi.org/10.5271/sjweh.3531>